

اصول ارتقاء تعاملات اجتماعی در طراحی مراکز محلات

نویسنده: محبوبه منتی

دانشجوی کارشناسی ارشد

Email:mahboubeh.menati@gmail.com

چکیده

فضاهای باز شهری یکی از الزامات زندگی در شهر می‌باشد. این پژوهش به آن است تا نقش رعایت اصول و ضوابط طراحی در محیط انسان‌ساخت را بر اجتماع‌پذیری مراکز محلات و محیط‌های زندگی روزمره به فعالیت در فضا قرار دهد. یکی از عناصر مهم شهر جهت رسیدن به کیفیت کالبدی مطلوب آن توجه به یکی از اجزاء اصلی آن یعنی محله است. محله به دلیل داشتن نقش پایه در شکل‌گیری این کیفیت کالبدی است که در این راستا توجه به طراحی مهم‌ترین جزء آن یعنی مرکز محله احساس می‌شود. مرکز محلات شهری به دلیل نقشی که در زندگی و مناسبات اولیه مردم ایفا می‌کنند از اهمیت خاصی در ایجاد تعامل اجتماعی برخوردار است. طراحان شهری با ایجاد فضای عمومی در مرکز محله تلاش می‌کنند چارچوب لازم برای مشارکت و اجتماعی شدن را فراهم کنند. روابط انسانی، مشارکت‌های مردمی و تعاملات اجتماعی در محیط‌های کالبدی، اجتماعی از جمله اصول مهم در طراحی شهری است. اجتماع‌پذیری امری عینی است که به واسطه کیفیت ضوابط طراحی عوامل فیزیکی شهر موجودیت می‌یابد و به سبب زمان و تکرار شدن، به عنصر مشترک پیونددهنده افراد جامعه بدل می‌گردد. پژوهش حاضر به دنبال بازآفرینی گذشته مراکز محلات شهری است تا در نهایت بتوان به اهداف موردنظر یعنی احیای مراکز محلات، تقویت و جذب ساکنان در آن دست یابد. پویایی و کارآمد بودن مرکز محله تنها از طریق حضور فعال شهروندان به کیفیت عالی خود خواهد رسید. و این حضور فعال و مشارکت‌ها زمانی اتفاق می‌افتد که مسئولین به ضوابط طراحی توجه کرده و برای ارتقاء آن تلاش کنند.

واژه‌های کلیدی: مرکز محله، حس مکان، فضای شهری، تعاملات اجتماعی

۱-۱- مقدمه

انسان در فضای شهری به دنبال مکانی جهت آسودن، آزادسازی فشارهای روحی-روانی و تعاملات اجتماعی است. در جهت پاسخگویی به این نیاز، طراحی فضاهای عمومی و رعایت ضوابط طراحی مابین و ارتباط‌دهنده محلات باید از چنان جذابیتی برخوردار باشد تا باعث افزایش ارتباطات و تعامل اجتماعی بین ساکنان موجب شود. فضاهای شهری محل برخورد رفتارها، افکار و درعین حال محل رفع برخی از نیازهای روزمره شهروندان هستند. در شهرها بسیاری از ساخت‌وسازها با مشکلاتی همچون وجود فضاهای بی‌هویت، قرارگیری نامناسب، عدم توجه به سرانه‌ها و ضوابط طراحی و فقدان فضای عمومی مواجه هستند. با توجه به توسعه روزافزون شهرها، هنوز با نگاهی به کالبد شهرها، به‌صورت محسوس می‌توان حضور محله‌ها قدیمی را در هویت بخشی به جامعه و شهر احساس کرد.

محلات شهری، روزگاری محل تبلور پویایی اجتماعی و اقتصادی در حیات شهری بوده‌اند و اکنون به سبب عدم معاصر سازی کالبد و فعالیت‌های موجود، با آسیب‌های متعددی روبرو شده‌اند، نیاز به بازآفرینی مفهوم محله امری تلقی می‌گردد (لطیفی و صفری چاپک، ۱۳۹۲: ۳). مرکز محلات، از هویت شهری، فرهنگ، ارزش تاریخی و همچنین نمادی از جایگاه شهرسازی ایران و زندگی جمعی در شهرهای تاریخی می‌باشند که از دیرباز به‌عنوان یک قرارگاه رفتاری در محلات حضور داشتند.

اما متأسفانه محلات امروزی به‌واسطه سرعت و شتابی که برای مدرنیزه شدن به خود گرفته‌اند موجب اضمحلال این فضای شهری را فراهم آورده‌اند و مرکز محلات که حیات دومی برای ساکنین و مکانی برای حضور پذیرای افراد محله بودند، به‌مرور زمان از بافت محلات حذف شدند (حصاری و غفوریان، ۱۳۹۴: ۱). امروزه انسان‌ها به دنبال جایگاهی هستند که بتوانند با حضور در شهر خود را بشناسند. حس تعلق به مکان در یک محله و تعمیم آن به مرکز محله و مراکز محلاتی که قلب تپنده هر محله می‌باشند ضرورت دارد.

تعاملات اجتماعی یکی از مهم‌ترین جلوه‌های فضاهای شهری موفق می‌باشند. محلات شهری به دلیل نقشی که در زندگی و مناسبات اولیه مردم ایفا می‌کنند، از اهمیت خاصی در ایجاد روابط اجتماعی برخوردارند. امروزه توسعه و برنامه‌ریزی به مبنای محلات شهر در مرکز توجه طراحان و برنامه‌ریزان قرار گرفته است این امر مستلزم درک و نیازها و خواسته‌های شهروندان از محیط زندگی‌شان است (احقر و رادفر، ۱۳۹۴: ۵).

زندگی اجتماعی شهری در حال ناپدید شدن است. مردم دیگر انگیزه‌ای برای مکث در فضا نمی‌یابند؛ چراکه محیط قابلیت تجمع پذیری را ندارد و بر اساس تمایلات، نیازها و ترجیحات مردم شکل نگرفته است. این در حالی است که حضور در فضای شهری به حضور مردم نیاز دارد. حذف زندگی اجتماعی از فضاهای شهری پر از قابلیت برای ایجاد تعاملات اجتماعی هستند. آنچه امروزه در اغلب فضاهای شهری با آن روبه‌رو هستیم کاهش روابط و مشارکت اجتماعی ساکنین در این فضا است. اگر فضای عمومی شهری آماده پذیرش زندگی اجتماعی و حیات جمعی را نداشته باشد، تعاملات اجتماعی بین شهروندان رخ نخواهد داد.